

Natuurhistorisch Museum Rotterdam in 2016:

ruim 50.000 bezoekers en nog veel meer

Kees Moeliker [directeur, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; moeliker@hetnatuurhistorisch.nl]

Het jaar 2016 is memorabel voor Het Natuurhistorisch. Om te beginnen dankzij het bezoekersaantal dat met 50.939 voor het eerst de vijftigduizend overschreed. Dat betekent een gestaag groeiende belangstelling voor onze publieksactiviteiten. Dat waren er in 2016 veel: tien wisseltentoonstellingen - variërend van piepklein tot groot(s), tien zondagmiddaglecturen, twaalf natuursprekken, zes evenementen uiteenlopend van de Museumnacht en het Weekend van de Wetenschap tot alweer de zesde Hoboken Lecture. Er kwamen 160 schoolklassen voor een museumles, en bijna 1500 kinderen vierden een verjaardagspartijtje in het museum. Er werd samengewerkt. Dat was met Natuurmonumenten, het Wildlife Film Festival Rotterdam, het Wereldmuseum en - speciaal op educatief gebied - met al onze Nederlandse collega-musea met natuurhistorische collecties. Ook werkten we weer vertrouwd samen met onze naaste burens van het Erasmus MC, het Nieuwe Instituut en de Kunsthal. De collectie werd verrijkt met een recordaantal aanwinsten, waaronder juweeltjes als dode steenmarters die de opmars in Rotterdam documenteren, bijna 400 monsters spinnen uit het Kralingse Bos, de oeroude pantserkrokodil 'Hakuna' uit Diergaarde Blijdorp en een spectaculair aantal botjes van de uitgestorven reuzenalk. Het collectieregistratiewerk boekte ook successen: in 2016 tikte de teller van het aantal ingevoerde herbariumbladen over de 10.000 en steeg het aantal geregistreerde paddenstoelen van nul naar 1334.

Het museumgebouw werd sterk verbeterd met de broodnodige verhoging van de gevaarlijk lage balustrade van het centrale trappenhuis, een nieuwe tentoonstellingsruimte (de Jelle Reumerzaal) en klimaatbeheersing in het

▲ 28 december 2016, 12:30 uur: champagne voor de 50.000ste bezoeker Chris Mulder en zijn gezin. (Liset Stoffers)

schelpendepot. Een minpunt was de wateroverlast door het lekkende gebouw en de falende waterafvoer langs de zuidvleugel van het Museumpark.

Verjonging

Het jaar 2016 was ook memorabel door de verjonging van het personeelsbestand. Bram Langeveld (1993) werd aangesteld als conservator en in zijn kielzog volgden vijf jonge en even enthousiaste collectievrijwilligers die de posities van junior honorair-conservator en junior honorair-onderzoeker bekleden. Droevig was het plotseling overlijden van Ruud Vis (1941), honorair-conservator van het eerste uur die in dertig jaar tijd met volharding en passie de insectencollectie van het museum tot grote bloei bracht.

Bureau Stadsnatuur is behalve een belangrijke inkomstenbron ook steeds meer onderdeel en motor van publieksactiviteiten in en buiten het museum, zoals de Rotterdamse Dag van de

Biodiversiteit en de Nacht van de Vleermuis. Tenslotte is in 2016 de prettige subsidierelatie met de Gemeente Rotterdam voor de komende vier jaar (2017-2020) gecontinueerd: we kunnen en mogen blijven doen waar we goed in zijn - mensen van alle leeftijden en achtergrond informeren en verbazen over de diversiteit en veerkracht van de (stads) natuur, met de collectie én de kennis van Bureau Stadsnatuur als rijke bronnen.

Bezoekers

In 2016 is onderzoek gedaan naar de geografische herkomst van de reguliere museumbezoekers. Hiervoor zijn verspreid over het verslagjaar steekproefsgewijs 5384 postcodes verzameld van bezoekers. De analyse daarvan laat zien dat 51% van de bezoekers uit Rotterdam en omliggende gemeenten komt. De rest is afkomstig uit overig Nederland (36%) of is buitenlandse toerist (13%). Zoals verwacht scoort Zuid-Holland

▲ Het Kabinet van Deinse kreeg nieuwe, interactieve verlichting. (Maarten Laupman)

als provincie het hoogst (68%), met Noord-Holland (5,5%) en Noord-Brabant (4%) op de tweede en derde plaats. Bezoekers uit de vier noordelijke provincies (Groningen, Friesland, Drenthe, Flevoland) zijn schaars (samen 1,2%). Dat geldt ook voor Zeeuwen en Limburgers, met respectievelijk 0,7 en 0,8%.

Tentoonstellingen

De speciale Dode-Dieren-met-een-Verhaal-vitrine bleef publiek trekken en kreeg voor het eerst een tijdelijke gast, uit de collectie van het Wereldmuseum: de schedel van een nijlkrokodil en zijn maaginhoud - polsbanden van een groot aantal mensen(kinderen). 'Het Kabinet van Deinse', de vaste expositie van de collectie van de Rotterdamse leraar biologie en walviskenner dr A.B. van Deinse, kreeg interactieve LED-verlichting die zowel de bezoeker (sfeerverbetering) als de collectie (minder blootstelling aan licht) ten goede komt.

Vogels voerden de boventoon in twee wisseltentoonstellingen 'Ornithologie - fotografische observaties uit het vogelrijk' met fotowerken van Anne Geene en Arjan de Nooy, en 'Heel Nederland de lucht in' een eerbetoon aan de vogel in de kunst. 'Rotterdams Platteland' zette, in samenwerking met Natuurmonumenten, het natuurschoon grenzend aan de noordelijke stadstrand in het zonnetje. Voor het eerst in lange tijd kwam het museumherbarium uit het depot, in combinatie met het bijzonder kunstzinnige borduurwerk van Imke van Boekhold in de tentoonstelling 'Van Naaldvaren tot Draadereprijs'.

Met de kleine expo 'De Pokémon Collectie' wist het museum mee te liften op de zomerhype Pokémon Go. Dit zorgde voor veel mediabelangstelling en een jong, digitaal gericht publiek. De tentoonstelling 'Het kuurtje, hoe lang nog?' over mensen, bacteriën & antibiotica-resistentie, volgde 'Rotterdams Platteland' op. Dit was een samenwerkingsproject met het Erasmus MC, met als hoofdsponsor Pfizer Nederland. Het tentoonstellingsjaar werd afgesloten met krijttekeningen van orang-oetans, olifanten en gorilla's van meester-tekenaar Jan van der Kooi.

Evenementen

In de Museumnacht 010 draaide het in Het Natuurhistorisch om de Rotterdamse stadsvos. De shoarmavos en de voelvos waren daarbij de sterren van de nacht. Vossenonderzoekers van Bureau Stadsnatuur en conservatoren van het museum trokken alles uit het archief en het depot:

▲ Zilver schoon, uit het wonderschone herbarium van Imke van Boekhold dat in 2016 werd geëxposeerd. (Imke van Boekhold)

versdode vossen werden live geprepareerd en de voelvos testte kennis over grootstedelijk vossenvoedsel. Er kwamen 2985 nachtelijke bezoekers naar dit evenement.

Voor de zesde Hoboken Lecture, waarvoor het museum en de British Council in samenwerking met de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en Codarts jaarlijks een vooraanstaande Britse wetenschapper uitnodigen om nieuwsgierige Rotterdammers (en andere belangstellenden) op niveau over zijn/haar vakgebied te vertellen, sprak bioloog professor Dave Goulson over 'Saving our bumblebees'.

Het Natuurhistorisch en Bureau Stadsnatuur wisten begin september bij de aftrap van het nieuwe culturele seizoen op het Schouwburgplein de aandacht te trekken met een vierkante meter Rotterdams groen, met een duidelijke opdracht voor het publiek: onderzoek welke soorten

▲ Aandacht voor vossen tijdens de Museumnacht. (Maarten Laupman)

▲ Jeugdige belangstelling bij het prepareren van pantserkrokodil Hakuna. (Niels de Zwarte)

dieren en planten er in voorkomen. Na twee dagen natuurforsen stond de teller op 28 soorten planten en 32 diersoorten, van klein streepzaad tot kelderpissebed en citroenlieveheersbeestje. In samenwerking met Arminius, het debatcentrum dat ook in december 2016 weer de jaarlijkse Debatnacht organiseerde, presenteerde Het Natuurhistorisch het Kattendebat. De academici Frans Stafleu en Jelle Reumer gingen hierbij in op de vraag of men de huiskat wel of niet buiten de deur mocht laten jagen op wilde vogels en andere dieren in de stadsnatuur. Onder leiding van presentator Inge Janse werd het niet alleen een leuk en levendig, maar zeker ook leerzaam debat.

Educatie

Het Natuurhistorisch neemt sinds 2016 deel aan het landelijke project 'Leren doe je samen', ter bevordering van wetenschapeducatie in het basisonderwijs. Dertien natuurhistorische instellingen uit heel Nederland zijn betrokken bij deze educatieve samenwerking. Het doel is om in twee jaar door middel van een grote inventarisatie, kennisdeling, pilots, trainingen en educatieve activiteiten de kwaliteit van de gezamenlijke educatie te verhogen, met name op het gebied van onderzoekend en ontwerpend leren binnen de museumeducatie. Het museum werd in 2016 door 107 basisschoolklassen bezocht voor een museumles. Hiermee kregen 2374 leerlingen en 423 begeleiders een introductie in het Museumlokaal, waarna de leerlingen met een gerichte opdracht de museumzalen bekeken (2015: 122 klassen, 2566 leerlingen en 533 begeleiders). Uit het voortgezet onderwijs kregen 1230 leerlingen en 107 begeleiders, verspreid over 53 groepen, een museumles of rondleiding (2015: 1033 leerlingen en 92 begeleiders). In 2016 is het aanbod aan lessen uitgebreid met 'Ordering' voor het voortgezet onderwijs.

▲ Bijzondere aanwinst: een wielewaal (NMR 9989-05059) uit de Zaagmolenstraat in Rotterdam. (Bram Langeveld)

Ook het individueel thuisonderwijs kwam dit jaar naar het museum, waarvoor gezien de niveaunderschillen binnen de groep lessen en een workshop op maat aangeboden zijn.

Collectie

Er werden 211 (2015: 125) kleine en omvangrijke aanwinsten ingeschreven. Belangrijke grote aanwinsten in 2016 zijn onder andere: 3878 snuitkevers en bladhaantjes van W.J. Veldkamp (een verdubbeling van de collectie snuitkevers), ruim 2000 fossiele zeezoogdierresten van Klaas Post en 379 monsters spinnen uit het Kralingse Bos van Steven Campbell. Onder de vele losse aanwinsten bevond zich een aantal opmerkelijke en/of zeldzame vondsten, zoals: een zeeprik (*Petro-myzon marinus*) uit de 2e Katendrechtse haven in Rotterdam (M. Mooren, NMR 9979-001791), een slijmvis (*Lipophrys pholis*) uit Scherpenisse (R.J. Vink & A.F. de Jong, NMR 9979-001800), één van de twee 'oeroude' pantserkrokodillen (*Mecistops cataphractus*) uit Diergaarde Blijdorp ('Hakuna, NMR 9988-00707), een woudaapje (*Ixobrychus minutus*) uit De Lier (A. van Weel, NMR 9989-005054), vier steltkluitkuikens (*Himantopus himantopus*) uit Zevenhuizen (G. Bakker, NMR 9989-

005023), een oehoe (*Bubo bubo*) uit Utrecht (NMR 9989-005062), een fossiele snijtand van een nijlpaard (*Hippopotamus* sp.) van het strand van Maasvlakte 2 (W. van Brakel, NMR 9991-012063) en twee gemummificeerde katten (*Felis catus*) uit de kruipruimte van het voormalige Lantaren-Venster (thans Kino) in Rotterdam (J. de Vries, NMR 9990-003405 en 3406).

De Vogelklas Karel Schot en de Dieren-ambulance Zuid-Holland Zuid bleven belangrijke bronnen van aanwinsten. Dankzij de Vogelklas vonden bijzondere en minder bijzondere elementen van de stadsavifauna hun weg naar de collectie, waaronder een zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*) uit Sliedrecht (NMR 9989-004936), een wespendif (*Pernis apivorus*) gevonden op de Rochussenstraat te Rotterdam (NMR 9989-05036) en een wielewaal (*Oriolus oriolus*) uit de Zaagmolenstraat te Rotterdam (NMR 9989-05059). De Dierenambulance is alert op dode stadsvossen en -steenmarters en bracht in 2016 onder andere steenmarters uit Rotterdam-Zuid (NMR 9990-003377) en Schiedam (NMR 9990-003395). Dit alles (en meer) kon dankzij de enthousiaste inzet van vrijwillige preparateurs kundig geconserveerd worden: in totaal 46 zoogdieren en 37 vogels.

▲ Snijtand uit de linker bovenkaak van een nijlpaard (*Hippopotamus* sp.) van het strand van Maasvlakte 2 (NMR 9991-012063). (Bram Langeveld)

▲ Vaste prik bij de inlooprondleiding: het potvisskelet uit 1995. (Willem de Jongste)

Collectieregistratie ging gestaag voort: aan het eind van 2016 waren 269.145 (2015: 253.119) records in de NMR-collectiedatabase opgenomen, inclusief 16.037 (2015: 15.761) aan deze records gekoppelde foto's en overige documenten.

Onderzoek en publicaties

De collectie werd, mede dankzij de digitale ontsluiting, in toenemende mate benut voor onderzoek. Alina Marie von Thaden (Conservation Genetics Group, Senckenberg Research Institute) gebruikte weefsel van een wilde kat voor haar genetisch onderzoek aan deze soort. Felix G. Marx (Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen / Museum Victoria, Melbourne, Australië) deed onderzoek aan de collectie fossiele walvisresten. Toshiyuki Kimura (Gunma Museum of Natural History, Japan) deed taxonomisch onderzoek aan onze (fossiele) walvisresten. Mark Bosselaers (honorair-conservator van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen) en Michelangelo Bisconti

▲ Mark Bosselaers bij het met Velpon® in elkaar geplakte holotype van de walvis *Fragilicetus velponi*. (Kees Moeliker)

▲ De lage en gammele houten balustrade kreeg in 2016 een stevige verhoogde glazen omloop. (Maarten Laupman)

(San Diego Museum of Natural History) beschreven een onogelijk met Velpon® in elkaar geplakt fossiel uit onze collectie (NMR 9991-007727) als een nieuwe baleinwalvissoort: *Fragilicetus velponi*. Van museummedewerkers verschenen ruim 20 wetenschappelijke publicaties, waarvan twee in ons huisperiodiek *Deinsea* dat in 2016 een nieuw online leven werd ingeblazen.

Gebouw en organisatie

In het jaar 2016 zijn belangrijke interne verbeteringen aan het museumgebouw aangebracht. Een ongebruikte kantoorruimte is, met financiële steun van Natuurmonumenten, omgebouwd tot publieksruimte voor wisseltentoonstellingen, de Jelle Reumer-zaal, vernoemd naar de oud-directeur. De gammele expositiewand in de Van Roonzaal werd vernieuwd. Na een lange monumentenprocedure werd de onveilige trapconstructie in de centrale hal (uit eigen middelen) aangepakt met een verhoogde glazen ombouw. In het collectiedepot (schelpen) op zolder van Villa Dijkzicht werd met steun van de Stichting Vrienden een hoognodige klimaatinstallatie aangelegd.

In het museum draaiden de balie en de winkel weer grotendeels dankzij de inzet van vrijwilligers. Dat geldt ook voor de afdeling Collectie & Onderzoek waar ruim twintig vrijwilligers van diverse pluimage de tweekoppige vaste collectiestaf met raad en daad bijstaan.

Bureau Stadsnatuur (bSR)

Voor Bureau Stadsnatuur was 2016, evenals voorgaande jaren, een goed jaar. Bijzonder was de rol die bSR speelde in het vakblad *De Levende Natuur*. Er verscheen in 2016 een themanummer dat geheel gewijd was aan het onderwerp 'stadsnatuur'. Niels de Zwarte vormde samen met Robbert Snep (WUR) de gastredactie en het hele team van Bureau Stadsnatuur produceerde

het artikel 'Weten wat er leeft in stad en haven: stadsecologie in Rotterdam', dat de resultaten van 10 jaar intensief onderzoek in en naar de Rotterdamse stadsnatuur samenvat.

Een toenemend aantal publieksactiviteiten zorgde ervoor dat het werk van Bureau Stadsnatuur en het museum beter bij elkaar aansluiten. Zo organiseerden/participeerden bSR-ecologen in de Nacht van de Vleermuis, het Natuur-festival in Het Park bij de Euromast (van Natuurmonumenten), de Rotterdamse Dag van de Biodiversiteit, de Wereldhavendagen, de MuseumJeugdUniversiteit, de Zondagmiddag@ lezingen en de Groene Dakendagen Rotterdam. Excursies in de stadsnatuur waren talloos. Zo gaven drie ecologen van Bureau Stadsnatuur op 14 augustus 2016 een vleermuisexcursie aan deelnemers van het kinderkamp 'Op avontuur in de stadsnatuur' - een kamp voor kinderen uit Rotterdam die anders niet op vakantie zouden gaan. Fietsexcursies vanuit de tentoonstelling 'Rotterdams Platteland' werden geleid door bSR ecologen en boswachters van Natuurmonumenten.

Er zijn in totaal 145 projecten in opdracht uitgevoerd: van zware projecten, waarbij het hele team jaarrond een rol speelde, tot kleine adviezen die in korte tijd werden afgerond. Van deze onderzoeken zijn 51 adviesrapporten en 72 notities verschenen; de meeste hiervan zijn niet openbaar. In 2016 is Bureau Stadsnatuur vaker dan in voorgaande verslagjaren betrokken geweest bij grote infrastructurele projecten. Dit betreft het aanleggen van nieuw spoor, nieuwe woonwijken, verlenging en aanleg van nieuwe wegen of leidingtracés. Ook is veel aandacht besteed aan complexe ontheffingen, vaak in relatie tot milieu-effectenrapportages, renovatie, na-isolatie of sloop van een groot aantal woningen in een woonwijk. ◀